

Поступна Олена Вікторівна, к.держ.упр.,
доцент кафедри соціальної і гуманітарної
політики ХарПІ НАДУ при Президентові
України, м. Харків

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

До основних елементів національної безпеки країни відносять гуманітарну складову, яка має певну специфіку та своєрідність. Політика держави в гуманітарній сфері спрямована на створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної, інтелектуально-духовної безпеки людини й суспільства, реалізацію її соціальних, духовних потреб, формування і збагачення творчого потенціалу особи, всебічну самореалізацію її сутнісних сил, соціодинаміку освіти, науки, культури тощо [1, с. 127]. Головну роль у гуманітарній політиці відіграє процес виховання, в результаті якого відбувається формування людини як особистості.

Виховання є процесом дискретним, перервним, здійснюється планомірно, обмежений місцем і часом [2, с. 87]. Наприклад, процес виховання молоді здійснюється системою навчальних закладів, тому можна з чіткістю визначити параметри виховання, обмежені часом й місцем: діти дошкільного віку – дитячі садки, діти шкільного віку – навчальні заклади загальної середньої освіти, учнівська та студентська молодь – навчальні заклади професійно-технічної та вищої освіти. Проте не можна не брати до уваги зовнішній вплив на процес виховання молоді, а також не можна виключати роль сім'ї у цьому процесі.

Особливості виховного процесу виявляються в діяльності вихователя (індивідуальності, характері педагога, який здійснює виховний процес), у віддаленості результатів процесу від моменту здійснення безпосереднього виховного впливу, в тривалості та безперервності процесу тощо.

Слід зазначити, що шкільне виховання залишає найглибший слід у свідомості людини, тому що нервова система дитини у віці з 7 до 16 років характеризується високою пластичністю і сприйнятливістю. Отже, саме в цьому віці потрібно закладати систему ціннісних ставлень (моральних, релігійних, громадянських, естетичних, професійних та ін.) людини до оточуючого середовища і до самої себе. В цьому полягає і мета освіти, яка визначена в національному законодавстві, а саме – виховання високих моральних якостей людини, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [7, с. 4].

Все вище зазначене свідчить про те, що виховний процес має певні напрями, які, в свою чергу, залежать від конкретного історичного періоду суспільного розвитку. Так, результати дослідження навчально-методичної педагогічної літератури, які висвітлив у своїй роботі В. Лізвінський [4], свідчать про зміни, що відбулися в напрямках виховання за останні 80 років. У літературі 50-90-х рр. ХХ ст. напрями виховної роботи були спрямовані на формування комуністичного світогляду та комуністичного ставлення до праці, ідейно-політичного, радянсько-патріотичного й інтернаціоналістичного виховання тощо. У кожному підручнику чи навчальному посібнику 50-х рр. ХХ ст. повторюються такі напрями, як розумове, моральне, трудове, естетичне й фізичне виховання. У сучасних підручнику, за словами автора, простежується деідеологізація змісту підручників, а також з'являються нові напрями виховної роботи в освітньому процесі: правове, економічне, екологічне, статеве виховання, виховання несприятливості до наркогенних речовин.

Аналіз сучасної наукової та спеціальної літератури дозволяє зробити висновок, що вчені досі не прийшли до уніфікованості у визначенні напрямів виховання. Так, А. Кузьмінський і В. Омеляненко виділяють традиційні напрями виховання: розумове, моральне, трудове, естетичне та фізичне виховання [3]. О. Пермяков і В. Морозов додають до цих напрямів ще і екологічне виховання [6, с. 94].

В. Ягупов вважає основними напрямками виховання: трудове, національне, моральне, розумове, естетичне, екологічне, фізичне і соціально-правове [8]. Причому національне виховання автор виділяє серед інших напрямів і вважає, що цей напрям в свою чергу має власні напрями: формування національної свідомості й самосвідомості, патріотичне, правове і екологічне виховання, утвердження загальнолюдських моральних цінностей, естетичну освіченість і вихованість, фізична культура й утвердження здорового способу життя, розвиток індивідуальних здібностей і таланту вихованців. Усі перераховані вище напрями національного виховання, на думку В. Ягупова, тісно пов'язані між собою та з іншими напрямками виховання і взаємодоповнюють один одного, мають суттєве теоретико-методологічне значення для визначення та обґрунтування цілей, ідеалів, змісту і методики національного виховання громадян України.

Л. Мацко, М. Пришак, В. Годлевська виділяють види виховання як процесу формування, розвитку особистості, який включає в себе як цілеспрямований вплив ззовні, так і самовиховання: фізичне, екологічне, правове, економічне, моральне та розумове [5]. Автори наполягають на тому, що важливим фактором розвитку і формування особистості є самовиховання.

Всі вище зазначені основні напрями виховання сучасні вчені виділяють за змістом

виховного процесу. Такий підхід використовують й інші науковці (В. Бабанський, М. Болдирєв, І. Марьєнко, М. Сметанський, Г. Щукіна та ін.), відокремлюючи розумове, трудове, фізичне, моральне, правове, екологічне, економічне та статеве виховання. Інший підхід використовують І. Бех, Б. Бітінас, О. Кононко, В. Петровський, К. Чорна та ін., які розглядають виховання крізь призму цінностей і якостей особистості, що розвиваються і виявляються в її ставленні до природи, культури, праці, людей, суспільства, держави, власного «Я».

У зв'язку із закріпленням на державному рівні принципом – гуманізації освіти, який відображає спрямованість розвитку освіти на гуманні стосунки в суспільстві як загальнолюдську цінність, можна визначити такий напрям виховання, як гуманістичне виховання. Цей напрям, на нашу думку, має об'єднувати традиційні напрями виховання, а саме розумове (інтелектуальне), правове, моральне, художньо-естетичне, трудове, екологічне та фізичне виховання.

Окремим напрямом має бути національне виховання, яке повинно включати громадянське і патріотичне виховання, провідним завданням якого є виховання особистості, здатної до самостійного мислення, суспільного вибору й активної діяльності, спроможної органічно поєднувати свої права й інтереси з правами й інтересами нації, держави, орієнтуватися на найвищі загальнонародні та загальнолюдські цінності, тобто виховання громадянина, патріота, гуманіста [2, с. 568].

Актуальність національного напрямку виховання зумовлюється процесом формування в Україні єдиної політичної нації, забезпечення цілісності, соборності країни, формування й утвердження національної ідеї. Слід зазначити, що ці процеси в Україні сьогодні мають певні проблеми, наприклад, недостатнє нормативно-правове забезпечення та відсутність чіткої загальнодержавної системи виховання. Отже, виникає потреба у визначенні стратегічних напрямів національного виховання молоді, оскільки саме від цієї категорії населення залежить майбутнє України.

Підсумовуючи, можна зазначити, що з проголошенням незалежності України та з переходом до постіндустріального, інформаційного суспільства змінилися напрями виховання, які визначають цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей. Серед найголовніших напрямів виховання в сучасній Україні можна виділити два: національний, який включає в собі громадянське й патріотичне виховання, та гуманістичний, який спрямований на всебічний розвиток людини й об'єднує такі напрями виховання, як інтелектуальне (розумове), правове, моральне, естетичне, професійне (трудова), екологічне та фізичне.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2006. – 311 с.
4. Лізвінський В. Л. Підходи до класифікації методів, форм і напрямів виховання в навчальній літературі з педагогіки (50-х років ХХ – на початку ХХІ століття) / В. Л. Лізвінський // збірн. наук. пр. Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 3. – С. 30-34.
5. Мацко Л. А. Основи психології та педагогіки : навч. посіб. / Л. А. Мацко, М. Д. Пришак, В. Ю. Годлевська. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 144 с.
6. Пермяков О. А. Педагогіка : навч. посіб. / О. А. Пермяков, В. В. Морозов. – К. : Знання, 2006. – 171 с.
7. Про освіту : Закон України від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ // Освіта України. Збірник законів : довідкове видання / за ред. С. О. Борисенка. – Х. : Вид-во «Бурун Книга», 2007. – С. 3-46.
8. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.